

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Збірник наукових праць
Науково-дослідного інституту українознавства

Том XIII

Тематичний випуск

**Українська освіта
у світовому просторі**

**За загальною редакцією
професора П. П. Кононенка**

Київ – 2007

Голуб Н. Виховний потенціал риторики як навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах.....	528
Шляхова В. В. Основи перекладознавства у фаховій підготовці студентів-україністів.....	534
Лобачова С. В. Розвиток пам'яті студентів як запорука успішного оволодіння мовленнєвою діяльністю.....	541

Українська школа в країнах зарубіжжя

Пилипчук В. М. Стан та перспективи розвитку української освіти в Росії.....	545
Боднар В. В. Українська «школа – родина» за кордоном, історія заснування, становлення та перспективи (на прикладі Бендерської української гімназії ім. І.П. Котляревського).....	549
Лучканин С. М. Іван Семенюк – українець з Мараморощини, визначний організатор українознавчих студій в університеті міста Клуж-Напока (Румунія).....	554

Відомості про авторів	565
------------------------------------	-----

Завданнями такого спецкурсу є: 1) ознайомлення з системою перекладознавчих понять та сучасних тенденцій перекладу певних груп одиниць: реалонімів, архаїзмів, діалектизмів, фразеологізмів, міжмовних омонімів; 2) удосконалення вміння здійснювати переклад різностильових та різножанрових текстів, причому пріоритети віддавати текстам, пов'язаним із спеціалізацією студентської аудиторії. Студенти із спеціалізацією “Основи журналістики” мають частіше практикуватися в перекладі газетних текстів, майбутні фахівці з документознавства залучаються до перекладу текстів офіційно-ділового стилю, хоча універсальним залишається дидактичний потенціал художньої прози, оскільки саме такі тексти сприяють реалізації й розвитку творчих обдарувань студентів-філологів; 3) формування критичного аналізу перекладної продукції, передусім тієї, що вивчається у шкільному курсі зарубіжної літератури; 4) опрацювання відомостей із історії українського перекладознавства та розвитку українського художнього перекладу, ознайомлення з внеском у справу збагачення української мови новими виражальними засобами, а української літератури – новими художніми формами та образами Михайла Старицького, Івана Франка, Максима Рильського, Миколи Лукаша, Григорія Кочура та інших перекладачів.

Лобачова С.В. (Біла Церква)

**РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ СТУДЕНТІВ
ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ОВОЛОДІННЯ
МОВЛЕННЕВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

У статті досліджується вплив розвитку пам'яті студентів на оволодіння мовленнєвою діяльністю. Автор переконаний, що тренувана пам'ять сприятиме успішному навчанню, засвоєнню різних дисциплін та майбутній трудовій діяльності студентів.

Проблеми психології пам'яті впродовж тривалого часу залишалися предметом дискусій, що існували в науковій психології. Сьогодні дослідження цієї проблеми набувають вираженого практичного інтересу, оскільки практика навчання на сучасному етапі потребує ефективної переробки значного обсягу інформації, вміння утримувати в пам'яті великий обсяг різноманітної за тематикою, структурою та природою інформації.

Водночас методична система сучасної школи не передбачає спеціальних заходів, що сприяють розвитку пам'яті. Учні середніх та старших класів у кращому випадку застосовують невелику кількість мнемічних прийомів, але найчастіше використовують лише повторення, що є основним мнемічним прийомом засвоєння навчального матеріалу. Проте як свідчать дані переважної більшості дослідників, повторювання зовсім не є необхідною умовою, а тим більше причиною засвоєння та

збереження знань. На сьогодні організація викладання навчальних предметів не спрямована на забезпечення ефективного запам'ятовування.

За даними сучасної психологічної науки, рефлексивна саморегуляція пізнавальних процесів, формування метакогнітивного досвіду є основою організації ефективного навчання¹. Але аналіз педагогічної практики свідчить, що методика викладання предметів не включає необхідних вимог, а викладачі часто не володіють потрібними дидактичними прийомами, що допомагають студентам твердо запам'ятовувати навчальний матеріал. Часто учні, завчивши текст, можуть лише переказати його, проте, коли необхідно застосувати знання на практиці, не можуть вільно оперувати поняттями, їм важко чітко і правильно висловити свою думку.

Поняття "розвиток пам'яті" на сьогодні все ще не чітко визначене. В основному воно зводиться до збільшення обсягу інформації, що подається на заняттях. У своїй роботі ми робимо акцент на розвиток пам'яті не як на проблему психології навчання, а як на умову успішного засвоєння матеріалу, як на результат організації навчальної діяльності. Наші дослідження ми проводили на матеріалі навчання іноземної мови – навчали прийомів запам'ятовування та утримання в пам'яті іншомовних слів, виразів, текстів. Проте результати цих досліджень, на нашу думку, цілком можуть використовуватися при засвоєнні будь-якого предмета. Значення пам'яті у здійсненні мовленнєвої діяльності студентів (як рідною, так і іноземною мовою) важко переоцінити. Якщо студент знає іншомовний еквівалент слова рідної мови, тобто, він подолав перший етап оволодіння, це ще не означає, що він зможе правильно використати це слово у мовленнєвій діяльності.

Крім урахування специфіки навчання іноземної мови, важливого значення набуває правильна організація процесу навчання та розвиток пам'яті студентів.

Дослідження в галузі психології, зокрема праці Л.С.Виготського, показали, що у дорослих механізми засвоєння мовного матеріалу не ті, що у дитини, і свідоме оволодіння операціями сприяє повнішому засвоєнню, а осмислення є важливим компонентом засвоєння.

Свої заняття насамперед слід починати з установки на запам'ятовування, необхідно пояснити студентам, що слова, вирази та тексти, які їм слід запам'ятати, не просто треба буде відтворити на наступному занятті, а їх треба буде вживати на подальших заняттях – через тиждень, два, через місяць. Такий підхід ми застосовуємо, спираючись на дані, отримані П.Зінченком у ході дослідження залежності тривалості запам'ятовування від установки, яку піддослідні отримували на початку заняття².

¹ Зимняя И.А. Психология обучения иностранному языку в высшей школе. – М.: Просвещение, 1991. – С. 3.

² Зинченко П.И. Некоторые проблемы психологии памяти // Память и деятельность: Сб. материалов XVIII Международного психологического конгресса. – М., 1966. – С. 48.

Вчені, які проводили дослідження запам'ятовування як осмисленої вибіркової діяльності індивіда (А.А.Смірнов, В.Я.Ляудіс, А.Н.Леонтьєв), у своїх роботах дійшли висновку про те, що довільне запам'ятовування пов'язане з виділенням опорних пунктів, які є особливим мнемічним планом матеріалу, що запам'ятовується. У своїй практиці викладачі іноземної мови часто стикаються з фактами, коли студент не лише не може побудувати монологічне висловлювання, він не може навіть адекватно прореагувати на репліку діалогу, який напередодні вони завчили напам'ять, при цьому вони збиваються і вживають слова невпопад.

У численних роботах психологів було доведено, що однією з умов ефективного запам'ятовування є дії учнів з цим матеріалом¹. Тому важливою видається спроба протиставити механічному заучуванню смислове, яке є вищим видом запам'ятовування. В основі механічного запам'ятовування лежать численні повтори. Проте і смислове запам'ятовування не може обійтися без повторів. Різниця полягає в тому, що тут повтор – це вже другий етап заучування, а для механічного запам'ятовування – і перший, і останній етап.

Спеціальні дослідження показали, що більш доцільним є не просто повторне сприймання матеріалу (скажімо, знову і знову перечитувати текст), а якомога раніше намагатися відтворити його (навіть припускаючись при цьому помилок і неточностей). Слід пояснити студентам, що це допоможе виявити складні для них місця у тексті і приділити їм час та зусилля, які вони витратили б на повторення всього тексту.

Крім того, намагаючись розвивати пам'ять студентів у ході засвоєння лексичних одиниць, викладачеві слід розрізняти завдання, які постають у процесі засвоєння іншомовної лексики та результатів цього засвоєння. Засвоєння лексики слід пов'язувати з процесом формування мовних навичок, у ході якого реалізуються всі дидактичні етапи вивчення слова. Оволодіння ж лексикою співвідноситься з результатом навчання і розглядається як завершальна стадія роботи над словом – вживання його у мовленні. Наявність у пам'яті слів і вміння їх видобути в потрібний момент можна розглядати як один із рівнів засвоєння слів, котрий на наших заняттях і був об'єктом контролю. Вміння це перевіряється не шляхом перекладу лексичних одиниць з української мови на англійську чи навпаки, а вмінням застосувати вивчені слова, словосполучення в аналогічних текстах, вправах, мовленнєвих ситуаціях. У таких умовах студенти мають змогу не лише повторити лексичні одиниці – тут спрацьовує принцип новизни при засвоєнні матеріалу, і змінюється психологія контролю: студент виконує завдання як нове, і приймає виконання вправ не як перевірку, а як необхідну і водночас цікаву дію.

Природа оволодіння мовленнєвою діяльністю така, що потребує постійного повторювання і практики. І, напевне, жоден інший

¹ Лебедев А.Н. Память человека, ее механизмы и границы. – М.: Наука, 1990. – С. 4.

навчальний предмет не вимагає такого вміло організованого повторення, як іноземна мова. Засвоєний матеріал слід постійно включати до мовленнєвої діяльності. За цієї умови він збережеться у пам'яті. Тож повторюваний матеріал необхідно використовувати на заняттях: володіння матеріалом, завдяки його включенню щоразу до нового контексту, нової ситуації, в нові комбінації буде щоразу вдосконалюватися.

Обмежена кількість годин, яку зазвичай виділяють для вивчення іноземної мови – явище об'єктивне. Викладач тут обмежений у часі, що відводиться на заняття, і кількістю занять на тиждень. Щодо організації матеріалу, способів та методів його засвоєння – тут викладач має змогу впливати на ситуацію.

Отже, розвиток пам'яті не зводиться до побудови нових предметно-понятійних розумових дій, не збігається з набуттям нових предметно-змістових дій, а потребує спеціальних прийомів та зусиль, які слід передбачити в організації навчальної діяльності¹.

Таким чином, викладачі мають організувати і подавати матеріал так, щоб досягти максимальної ефективності засвоєння. Доцільно було б пояснити на заняттях, які способи запам'ятовування є найбільш зручними для кожного виду навчального матеріалу, ознайомити студентів з різними мнемічними прийомами, культивувати гігієну пам'яті. Пам'ять, як і будь-який інший орган, можна тренувати. Якщо ж цього не робити, вона атрофується.

Корисно було б пояснити студентам, що у випадку вивчення іноземної мови, коли треба запам'ятовувати іншомовні слова, вислови, тексти, виникає слушна нагода не лише розширити словниковий запас, а й потренувати пам'ять (запам'ятовування цифр, списків слів та іншомовних слів є одним з видів мнемічних вправ).

Загальним підсумком роботи з розвитку пам'яті студентів на заняттях з іноземної мови, цілком імовірно, стане вищий рівень засвоєння іншомовного лексичного матеріалу, розвиток навичок зв'язного мовлення, а згодом – поліпшення здатності запам'ятовувати будь-який матеріал, незалежно від його природи, та здатність надовго запам'ятовувати. Тренована ж пам'ять сприятиме успішному навчанню, засвоєнню різних дисциплін та майбутній трудовій діяльності студентів.

¹ *Лядус В.Я.* Память в процессе развития. – М.: Изд-во Москов. ун-та., 1976. – С. 244.